

УДК 346.1:336.76(477)

Валерія Мельник,*аспірант кафедри господарського права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ДЕПОЗИТАРНОЇ ТА КЛІРИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються та аналізуються поняття та ознаки депозитарної та клірингової діяльності як видів професійної діяльності на фондовому ринку України. Визначено особливості наявної депозитарної системи України. Розмежовано поняття клірингу та клірингової діяльності, запропоновано визначення депозитарної та клірингової діяльності.

Ключові слова: депозитарна діяльність, клірингова діяльність, кліринг, учасники депозитарної системи, професійна діяльність на фондовому ринку.

Постановка проблеми. Створення ефективної системи обліку прав на цінні папери, клірингу та розрахунків за операціями з ними є одним із ключових завдань для розбудови стабільного і надійного фондового ринку.

Саме ефективне правове регулювання дозволяє обслуговувати учасників фондового ринку, мінімізувати ризики, пов'язані зчасною поставкою цінних паперів, а також гарантувати нормальний режим взаємодії учасників ринку з різних країн у єдиній глобальній мережі.

Однак сучасний стан здійснення депозитарної та клірингової діяльності в Україні не в змозі забезпечити уніфіковане і високоякісне обслуговування учасників фондового ринку.

Це зумовлено рівнем розвитку економіки країни, характером діючої моделі ринку, специфікою системи державного регулювання ринку.

Депозитарна та клірингова діяльність є винятково важливими сегментами професійної діяльності на фондовому ринку й охоплюють весь комплекс економічних питань і правовідносин щодо забезпечення прав власності на цінні папери, визначення зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів, а також створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Зазначене зумовлює необхідність зосередження пріоритетної уваги господарсько-правової науки на всебічному вивченні різних правових аспектів провадження депозитарної та клірингової діяльності. Першочергового значення при цьому набуває проблема з'ясування сутності та характерних ознак депозитарної та клірингової діяльнос-

ті, від вирішення якої значною мірою залежить хід подальших господарсько-правових досліджень, правотворчої та правозастосовної діяльності у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання правового регулювання депозитарної та клірингової діяльності висвітлювались у роботах українських та зарубіжних учених К. Р. Адамової, Г. В. Аксьонової, Б. О. Бондаренка, С. І. Брус, С. Я. Вавженчука, Ю. В. Ващенко, О. В. Кологойди, Д. Д. Кравченка, З. Я. Лапішко, А. В. Лукашова, І. Р. Назарчука, І. В. Павлова, В. І. Полуховича, А. В. Попової, А. А. Пучков, С. Г. Хоружого, Б. В. Черкаського та інших.

Однак депозитарна та клірингова діяльність була предметом уваги науковців або епізодично, у рамках дослідження більш широких господарсько-правових відносин або стосувалась необхідності проведення реформи депозитарної системи України.

Процеси розвитку депозитарної системи в Україні після прийняття Закону України «Про депозитарну систему України» та виокремлення клірингу як самостійного виду професійної діяльності на фондовому ринку вже пройшли необхідну перевірку практикою, а результати реального провадження надають додаткові можливості для більш глибокого та детального аналізу правового регулювання діяльності у цій сфері.

Хоча клірингова діяльність із прийняттям Закону України «Про депозитарну систему України» де-юре стала незалежною від депозитарної, між ними простежується нерозривний зв'язок через приналежність до ключових елементів післяторгової інфраструктури, суміжне нормативно-правове регулювання та поєднання суб'єктів їх провадження, що свід-

чить про доцільність спільного дослідження правового регулювання цих двох видів професійної діяльності на фондовому ринку.

Мета статті полягає у визначенні поняття та докладному аналізі ознак депозитарної та клірингової діяльності як видів професійної діяльності на фондовому ринку України, що сприятиме визначенню їхньої ролі та призначення в процесі правового регулювання фондових правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Визначенню поняття «господарська діяльність» приділяють увагу представники науки господарського права О. А. Беяневич, О. М. Вінник, В. М. Гайворонський, Г. Л. Знаменський, В. К. Мамутов, В. С. Мілаш, Г. В. Пронська, В. С. Щербина та інші.

О. М. Вінник господарську діяльність визначає як таку суспільно-корисну діяльність суб'єктів господарювання щодо виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою їх реалізації за плату (як товару), що ґрунтується на поєднанні приватних і публічних інтересів, здійснюється професійно та зазнає значного регулювання з метою соціального спрямування економіки [1, с. 10].

В. С. Щербина розглядає господарську діяльність як суспільно корисну діяльність членів суспільства, їх спілок (об'єднань) щодо виготовлення продукції, надання послуг, виконання робіт [2, с. 14].

На думку Г. Л. Знаменського, наявні в законодавстві визначення господарської діяльності корисні вже тим, що в них позначені сфери її прояву та названі формальні ознаки [3, с. 10].

Загальні риси господарської діяльності набувають додаткового специфічного забарвлення в кожній конкретній галузі чи сфері національної економіки. Не є винятком у цьому сенсі й сфера професійної діяльності на фондовому ринку.

У Законі України від 02.03.2015 «Про ліцензування видів господарської діяльності» одним із видів господарської діяльності визнається професійна діяльність на ринку цінних паперів [4].

Професійна діяльність на ринку цінних паперів – це діяльність акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю з надання фінансових та інших послуг у сфері розміщення та обігу цінних паперів, обліку прав на цінні папери та прав за цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, що відповідає вимогам, установленим до такої діяльності законодавством [5].

У свою чергу, Закони України від 23.02.2006 «Про цінні папери та фондовий ринок» [5] та від 30.10.1996 «Про державне

регулювання ринку цінних паперів в Україні» [6] до видів професійної діяльності на фондовому ринку відносять депозитарну та клірингову діяльність.

Поняття «депозитарна діяльність» наведено в п. 5 ст. 1 Законі України «Про депозитарну систему України» як діяльність професійних учасників депозитарної системи України та Національного банку України щодо надання послуг зі зберігання та обліку цінних паперів, обліку і обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, емітентів, депозитаріїв-кореспондентів, осіб, які провадять клірингову діяльність, Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках, депонентів, а також надання інших послуг, які відповідно до цього Закону мають право надавати професійні учасники депозитарної системи України [7].

У наукових працях депозитарна діяльність визначається через надання послуг зі зберігання сертифікатів цінних паперів, що супроводжується обліком прав власників на цінні папери та обтяження їх зобов'язаннями, а також фіксацією факту переходу прав до нового власника [8, с. 16; 9, с. 20].

С. І. Брус зазначає, що депозитарна діяльність в інфраструктурному середовищі ринку цінних паперів України спрямована на надання депозитарних послуг відповідними установами при обслуговуванні потреб клієнтів (учасників ринку) щодо гарантування прав власності на цінні папери [10, с. 20].

У ст. 19-1 Закону «Про цінні папери та фондовий ринок» законодавець визначає клірингову діяльність як діяльність із визначення зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, підготовки документів (інформації) для проведення розрахунків, а також створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів [5].

Слід зазначити, що правове регулювання клірингової діяльності в Україні концентрується в межах біржових інститутів на ринку цінних паперів [11, с. 239]. Щодо здійснення клірингу в інших сегментах фінансового ринку існує визначення клірингу, яке міститься в п. 1.16 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [12].

У наукових дослідженнях стосовно правового регулювання фондових правовідносин із майже однаковим смисловим навантаженням вживаються поняття «кліринг» та «клірингова діяльність».

Сформований у міжнародних працях підхід до розуміння клірингу дозволяє характеризувати його як процес, який триває певний проміжок часу – період між укладенням угоди та здійсненням розрахунків. [13, с. 18; 14, с. 27] або як етап «операційного ланцюга» реалізації угоди [15, с. 29-30; 16, с. 38; 17, с. 26].

Так, у «Глосарії термінів, які вживаються в платіжних та розрахункових системах» Банку міжнародних розрахунків та у Рекомендаціях Групи 30 (неурядової групи експертів з питань міжнародної фінансової системи) кліринг визначається як здійснюваний перед розрахунком процес передачі, узгодження і, в деяких випадках, підтвердження платіжних доручень або інструкцій (розпоряджень) з передачі цінних паперів, можливо включаючи неттінг та встановлення остаточних позицій для розрахунків [18, с. 133; 19, с. 13].

Поняття «клірингова діяльність» взагалі не використовується у наукових працях західних учених, однак вживається термін «клірингові послуги» (clearing services) [13, с. 22]. Це зумовлено тим, що клірингова діяльність в зарубіжних країнах не є самостійним видом професійної діяльності, – кліринг здійснюють депозитарії.

У працях вітчизняних учених також існують різні точки зору щодо визначення поняття клірингу.

На думку Л. В. Панової, під клірингом слід розуміти послугу з визначення взаємних зобов'язань у договорах, предметом яких є грошові кошти, цінні папери та інші інструменти фінансового ринку, їх взаємозалік, створення гарантійних фондів для зниження ризику невиконання зобов'язань та забезпечення завершення розрахунків за договорами [11, с. 240].

Ю. В. Ващенко розглядає кліринг як спосіб розрахунків, який полягає у припиненні зобов'язань або зобов'язань учасників розрахунків шляхом заліку однорідних зустрічних або послідовних вимог [20, с. 4].

Ширше вказане поняття визначає С. Я. Вавженчук, який вважає клірингом сукупність дій, що здійснюються кліринговою установою на підставі договору клірингу та полягають у веденні клірингових рахунків, підготовці розрахункових документів, зборі, аналізі інформації про правочини щодо цінних паперів, а також виокремлення відповідних зобов'язань, припинення таких зобов'язань шляхом зарахування зустрічних односторонніх вимог, надання розпоряджень та інформації за розрахунковими документами уповноваженим особам на виконання операцій по цінним паперам і забезпечення виконання виокремлених зобов'язань [21, с. 32].

Тобто фактично ототожнює поняття клірингу та клірингової діяльності.

Аналіз загально-теоретичних досліджень ознак господарської діяльності, специфічних ознак професійної діяльності на фондовому ринку та норм чинного законодавства України дозволяє виділити такі ознаки депозитарної та клірингової діяльності, що визначають їх господарсько-правовий характер:

1) *сфера здійснення*. Сферою здійснення депозитарної та клірингової діяльності виступає фондовий ринок як сегмент фінансового ринку, що являє собою сукупність різноманітних відносин щодо випуску, обігу цінних паперів та їх похідних, захисту прав та законних інтересів учасників фондового ринку, здійснення регулювання професійної діяльності на фондовому ринку [22, с. 429; 23, с. 25].

2) *зміст депозитарної та клірингової діяльності*. У теорії господарського права визначають, що зміст господарської діяльності полягає у виробництві та реалізації продукції, виконанні робіт, наданні послуг, що відбувається не для власних потреб виробника, а для задоволення потреб інших осіб – споживачів [1, с. 9; 2, с. 14].

Так, в основі процесів, пов'язаних із наданням послуг у сфері депозитарної діяльності, лежить діяльність із надання послуг зі зберігання та обліку цінних паперів, обліку й обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, емітентів, депозитаріїв-кореспондентів, осіб, які провадять клірингову діяльність, Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках, депонентів, а також надання інших послуг, які відповідно до законодавства мають право надавати професійні учасники депозитарної системи України.

Проведення клірингової діяльності передбачає надання послуг з визначення зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, з підготовки документів для проведення розрахунків, а також послуг зі створення системи гарантій виконання зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів та, як наслідок, зниження кількості операцій щодо оплати та поставок цінних паперів за угодами.

Важливою ознакою змісту господарської діяльності є її спрямованість на задоволення суспільних потреб, під якими розуміються не власні потреби суб'єкта господарювання, а потреби інших осіб – споживачів у широкому розумінні (громадян як кінцевих споживачів,

суб'єктів господарювання та різноманітних організацій, що використовують зазначені блага для задоволення своїх господарських чи інших потреб) [1, с. 9]. На суспільно-корисному характері господарської діяльності наголошує В. С. Щербина [2, с. 14].

С. І. Брус зазначає, що вітчизняні депозитарні інститути розвиваються як елементи сфери фінансових послуг, здійснюють депозитарні операції та надають депозитарні послуги, виробляючи певний нематеріальний продукт, корисність якого обумовлюється відповідними економічними потребами учасників угод із цінними паперами [10, с. 10].

Такими потребами при здійсненні депозитарної та клірингової діяльності виступають потреби учасників депозитарної системи у наданні послуг щодо забезпечення прав власності на цінні папери, визначення зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів, а також створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів. Результатом ефективного провадження депозитарної та клірингової діяльності є покращення якості фондового ринку, підвищення його ліквідності, зберігання цілісності.

3) *особливий суб'єктний склад*. Особами, які провадять депозитарну діяльність, є Центральний депозитарій, депозитарні установи та Національний банк України (ст. 1 Закону «Про депозитарну систему України»).

Особами, які здійснюють клірингову діяльність, визначено клірингові установи та Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках (ст. 19-1 Закону «Про цінні папери та фондовий ринок»). Центральний депозитарій цінних паперів та Національний банк України можуть провадити клірингову діяльність з урахуванням вимог, встановлених законодавством.

Суб'єкти депозитарної та клірингової діяльності, поряд із загальними ознаками суб'єктів господарювання (господарська правосуб'єктність, відокремлене майно, відповідальність за зобов'язаннями у межах закріпленого майна, створення у визначеному законом порядку та ін. [24, с. 11-16]), наділені додатковими (спеціальними) ознаками, у тому числі і спеціальною господарською правосуб'єктністю.

Обсяг та зміст спеціальної господарської правосуб'єктності суб'єктів депозитарної та клірингової діяльності визначається цілями та завданнями їхньої діяльності, які зафіксовані у нормативно-правових актах, установчих документах: відповідних статутах, положеннях, правилах.

4) *здійснення на професійних засадах*. Професіоналізм депозитарної та клірингової діяльності полягає у необхідності здійснення її спеціальними суб'єктами (тільки юридичними особами) з використанням спеціальних навичок та знань. Законодавством передбачено спеціальні вимоги та механізми забезпечення професійного рівня суб'єктів депозитарної та клірингової діяльності [25].

Депозитарна та клірингова діяльність на фондовому ринку здійснюється виключно на підставі ліцензії, що видається Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (крім професійної діяльності Центрального депозитарію цінних паперів та депозитарної діяльності Національного банку України) [25; 26].

У процесі ліцензування встановлюються організаційно-установчі, майнові, кваліфікаційно-персоніфіковані, внутрішньо-організаційні, техніко-технологічні, інформаційні вимоги до суб'єктів депозитарної та клірингової діяльності [27, с. 55], що в кінцевому результаті забезпечує професійні засади їхньої діяльності та, як наслідок, підвищує якісні показники надання відповідних депозитарних та клірингових послуг.

Крім того, запроваджено інститут сертифікації фахівців [28; 29], що передбачає не тільки необхідність працівника мати відповідну кваліфікацію, підтверджену сертифікатом устанавленого зразка, та відповідати кваліфікаційним вимогам, а й заборону одночасного працевлаштування в інших професійних учасниках фондового ринку та в інших підрозділах ліцензіата, які здійснюють інші види професійної діяльності.

Сприяє розвитку професіоналізму депозитарної діяльності і така умова її здійснення, як обов'язкова участь у щонайменше одному об'єднанні професійних учасників ринку цінних паперів та/або саморегульвнній організації.

Так, основною метою діяльності саморегульвнних організацій професійних учасників ринку цінних паперів є розроблення й затвердження правил, стандартів професійної поведінки та провадження відповідного виду професійної діяльності, які є обов'язковими для виконання всіма її членами.

Об'єднанням учасників фондового ринку, що провадять депозитарну діяльність на фондовому ринку, є Професійна Асоціація учасників Ринків капіталу та Деривативів (ПАРД). Враховуючи, що клірингова діяльність є окремим видом професійної діяльності на фондовому ринку, актуально залишається необхідність створення відповідної саморегульвнної організації або ж набуття статусу саморегульвнної організації суб'єктами клірингової діяльності ПАРД. Але наразі в Україні

клірингову діяльність щодо цінних паперів здійснює Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках на підставі ліцензії НКЦПФР від 03.10.2013. Клірингові установи, діяльність яких передбачена Законом України «Про депозитарну систему України», не створені. Тому це питання потребує додаткового дослідження.

5) *виключний характер* депозитарної та клірингової діяльності визначається неможливістю їх поєднання з іншими видами діяльності, за виключенням випадків, прямо передбачених законом. Вказана ознака опосередковано пов'язана з попередньою, оскільки виключний характер діяльності стимулює розвиток професіоналізму суб'єктів депозитарної та клірингової діяльності через спрямування та консолідацію їх активності у конкретній сфері фондових правовідносин. Однак чинним законодавством України передбачено виключний перелік випадків можливого поєднання депозитарної та клірингової діяльності з іншими видами професійної діяльності на фондовому ринку.

Законом «Про депозитарну систему України» передбачено, що депозитарна діяльність депозитарної установи може поєднуватися з діяльністю з торгівлі цінними паперами та (або) банківською діяльністю.

Центральний депозитарій може здійснювати окремі банківські операції на підставі ліцензії на здійснення окремих банківських операцій, отриманої у порядку, визначеному Національним банком України.

6) *результати діяльності мають вартісний характер та цінову визначеність*. Депозитарні послуги є результатом виконання операцій у процесі здійснення депозитарної діяльності професійними учасниками ринку цінних паперів в інтересах клієнтів з метою отримання прибутку, збереження вартості й обліку прав власності на фінансові активи [10, с. 9].

Вартісний характер депозитарних та клірингових послуг означає наявність у них споживчої вартості – здатності задовольняти потреби споживачів – учасників депозитарної та клірингової діяльності [30, с. 81-82]. Що стосується цінової визначеності, то вона характеризує мінову вартість відповідних послуг. Разом споживча та мінова вартість забезпечують здатність депозитарних та клірингових послуг бути включеними у господарський оборот у якості товару.

7) *поєднання майнового та організаційного елементів*. Г. Л. Знаменський звертає увагу, що господарська діяльність пов'язана з тією стороною суспільного виробництва, в якій знаходять своє відображення використання майна, де реалізується право власності та інші

майнові права, а також те, що вона є діяльністю, що організовує виробництво. Тобто по суті господарська діяльність – це діяльність організаційно-майнова, в якій організаційний та майновий елементи органічно поєднуються [3, с. 13].

Депозитарна та клірингова діяльність, оскільки вона стосується організації процесу надання послуг, нерозривно пов'язана з використанням необхідного для цього майна.

Організаційні і майнові вимоги для суб'єктів, які здійснюють депозитарну та клірингову діяльність, встановлюються рішеннями Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [26].

До організаційних елементів депозитарної та клірингової діяльності належать вимоги щодо можливих учасників та максимально можливої їх частки у статутному капіталі, підконтрольності та підзвітності, порядку створення, порядку надання відповідних послуг.

До майнових елементів слід віднести як статутний капітал суб'єктів провадження діяльності, необхідне нерухоме майно – приміщення, так і інформаційно-комунікативні технології та засоби їх реалізації: комп'ютери, іншу організаційну техніку, інформаційно-телекомунікаційні мережі, обладнання, програмне забезпечення тощо [26].

Лише через нерозривне поєднання майнового та організаційного елементів можливе ефективне здійснення депозитарної та клірингової діяльності з метою досягнення економічних та соціальних результатів.

8) *поєднання приватних інтересів* учасників депозитарної та клірингової діяльності *та публічних інтересів*. З аналізу положень статей 42, 52 ГК України випливає, що метою як комерційної, так і некомерційної господарської діяльності є досягнення економічних та соціальних результатів. Метою господарської комерційної діяльності також визначено одержання прибутку. Задоволення матеріальних, економічних і соціальних потреб є об'єктом як публічних, так і приватних інтересів.

Як зауважує О. М. Вінник, приватні та публічні інтереси взаємопов'язані, взаємозалежні і є сторонами одного й того самого явища – суспільного життя [31, с. 32]. Так, лише шляхом реалізації публічного інтересу – суспільної потреби в наданні якісних депозитарних та клірингових послуг – суб'єкт депозитарної та клірингової діяльності має можливість задовольнити свої приватні інтереси.

Об'єктами публічних інтересів є чисельні соціально-економічні ефекти, які мають бути досягнуті внаслідок задоволення найважливіших загальносуспільних потреб [32, с. 57]. Зокрема, забезпечення успішного функціонування фінансового сектору країни, високо-

якісне обслуговування учасників фондового ринку, залучення іноземних інвесторів та забезпечення всього комплексу їхніх законних прав та інтересів тощо.

Приватні інтереси учасників депозитарної та клірингової діяльності полягають у максимізації прибутку, а також в отриманні певних технологічних, організаційних переваг і вигод для подальшого розвитку у конкурентному середовищі [33, с. 120]. Тобто приватний економічний інтерес суб'єкта депозитарної та клірингової діяльності виявляється у його прагненні здобути економічну вигоду (дохід) як безпосередньо, так і опосередковано – шляхом самоінвестування, заінтересованості у підвищенні якості надання послуг, використання у виробничому процесі новітніх технологій, зниження трансакційних витрат, формування ефективних партнерських відносин.

9) *значний рівень державного* (включаючи й нормативно-правове) *регулювання*, що зумовлено попередньою ознакою (приватні інтереси суб'єктів депозитарної та клірингової діяльності задовольняються за рахунок суспільних інтересів – необхідності задоволення потреб споживачів у певних видах послуг).

Висновки

Враховуючи змістовний аналіз вищевикладених ознак, законодавчі визначення та наукові дослідження, можна визначити депозитарну діяльність як професійну діяльність на фондовому ринку професійних учасників депозитарної системи України та Національного банку України з надання послуг зі зберігання та обліку цінних паперів, обліку й обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах, а також надання інших передбачених Законом послуг, що має виключний характер та здійснюється на підставі ліцензії (крім Центрального депозитарію та Національного банку України) у встановленому законодавством порядку.

Щодо розмежувань понять клірингу та клірингової діяльності слід зазначити таке.

Вважаємо, що на правову категорію «кліринг» не поширюються вищенаведені ознаки клірингової діяльності, зокрема, щодо суб'єкта, державного та нормативно-правового регулювання, професіоналізму здійснення тощо. Тобто поняття клірингу слід трактувати як певний механізм, процес, алгоритм дій, а клірингова діяльність являє собою передбачену законом систематичну діяльність спеціальних суб'єктів, спрямовану на приведення цього механізму у дію з метою забезпечення розрахунків між учасниками клірингу, забез-

печення гарантій виконання обов'язків сторін на фондовому ринку.

Виходячи з вищевикладеного, можна визначити клірингову діяльність як систематичну професійну діяльність на фондовому ринку, яка здійснюється кліринговими установами та Розрахунковим центром з обслуговування договорів на фінансових ринках на підставі ліцензії, має виключний характер та полягає у визначенні взаємних зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, їх взаємозаліку, підготовці документів (інформації) для проведення розрахунків, створенні гарантійних фондів для зниження ризику невиконання зобов'язань та забезпечення завершення розрахунків за договорами.

Незначна кількість досліджень, присвячених питанням господарсько-правового регулювання депозитарної та клірингової діяльності на фондовому ринку України, після прийняття нового закону та з урахуванням сучасних інтеграційних процесів фінансових ринків як на національному, так і на міжнародному рівнях свідчить про недостатній рівень наукового інтересу до цієї проблематики з боку вчених господарників, тим самими відкриваючи нові горизонти для нових наукових пошуків.

Список використаних джерел:

1. Вінник О. М. Господарське право : навчальний посібник. – 2-ге вид., змін. та доп. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 766 с.
2. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. – 6-те вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 640 с.
3. Хозяйственное право : учебник / [В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулина и др.]; под ред. В. К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 912 с.
4. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII (зі змінами) // Офіційний вісник України. – 2015. – № 25. – ст. 722.
5. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV (зі змінами) // Офіційний вісник України. – 2006. – № 13. – С. 61. – Ст. 857.
6. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.
7. Про депозитарну систему України : Закон України від 06.07.2012 № 5178-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 39. – Ст. 517.
8. Пучков А. А. Депозитарная деятельность на рынке ценных бумаг России : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / А. А. Пучков. – М., 2003. – 169 с.
9. Адамова К. Р. Депозитарная деятельность коммерческих банков: современные проблемы и пути их решения : дис. ...канд. экон. наук: спец.

08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / К. Р. Адамова. – М., 2005. – 202 с.

10. Брус С. І. Депозитарні послуги на ринку цінних паперів України : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / І. С. Брус. – К., 2007. – 24 с.

11. Панова Л. В. Виникнення та функціонування розрахунково-клірингових систем та клірингових організацій / Л. В. Панова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород: Гельветика, 2013. – Вип. 21. – С. 239–242. – (Серія: Право).

12. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III (зі змінами) // Офіційний вісник України. – 2001. – № 20. – ст. 828.

13. Tina P. Hasenpusch. Clearing Services for Global Markets: A Framework for the Future Development of the Clearing Industry. Cambridge University Press, 2009, pp. 527.

14. Gregory Jon. Central Counterparties: Mandatory Central Clearing and Initial Margin Requirements for OTC Derivatives. John Wiley & Sons, 2014, pp. 328.

15. Расчетно-клиринговые системы по ценным бумагам в Польше и в Европейском союзе / Национальный Банк Польши, АО Национальный депозитарий ценных бумаг, АО Фондовая биржа в Варшаве. – Варшава, 2009. – 205 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.nbp.pl/en/system_platniczy/securities_settlement_systems_rus.pdf

16. Henrik Arnt, Anne Reinhold Pedersen. Securities Market Infrastructures // Danmarks Nationalbank Monetary Review 3rd Quarter. – 2003. – 3. – Р. 37–48.

17. Исаев И. А. Правовое регулирование клиринга и иных форм зачета : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Экономика та управління національним господарством» / И. А. Исаев. – М., 2004. – 32 с.

18. Global Clearing and Settlement. A plan of action. Group of Thirty. – Washington, DC. – 2003. – Р. 137.

19. Committee on Payment and Settlement Systems, A glossary of terms used in payments and settlement systems, Bank for International Settlements, March 2003. – Р. 51. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.bis.org/cpmi/glossary_030301.pdf.

20. Ващенко Ю. В. Правове регулювання клірингових розрахунків : дис. ... канд. юрид. наук / Ю. В. Ващенко. – К., 2003. – 208 с.

21. Вавженчук С. Я. Проблеми розуміння клірингу цінних паперів як правової категорії /

С. Я. Вавженчук, Б. О. Бондаренко // Підприємництво, господарство і право. – 2014. – № 5(221). – С. 29–32.

22. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 687 с.

23. Кологойда О. В. Господарсько-правове регулювання фондових відносин в Україні : монографія / О. В. Кологойда. – К.: Видавництво Ліра-К, 2015. – 704 с.

24. Щербина В. С. Суб'єкти господарського права: монографія / В. С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.

25. Про затвердження Порядку та умов видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів), переформулювання ліцензії : Рішення НКЦПФР від 14.05.2013 № 817 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 48. – Ст. 1736.

26. Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) – депозитарної діяльності та клірингової діяльності : Рішення НКЦПФР від 21.05.2013 № 862 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 55. – Ст. 2000.

27. Кологойда О. В. Правовий статус професійних учасників депозитарної системи України / О. В. Кологойда // Юридичні науки. – 2013. – № 3(97). – С. 54–59.

28. Про затвердження Положення про сертифікацію фахівців з питань фондового ринку : Рішення НКЦПФР від 13 серпня 2013 р. № 1464 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 78. – Ст. 2915.

29. Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) – депозитарної діяльності та клірингової діяльності : Рішення НКЦПФР від 21 травня 2013 року № 862 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 55. – Ст. 2000.

30. Основи економічної теорії / за заг. ред. С. В. Мочерного. – К.: Видав. центр «Академія», 1998. – 464 с.

31. Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення : монографія / О. М. Вінник. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.

32. Мілаш В. С. Господарське право: Курс лекцій : у 2-х ч. – Х.: Право, 2008. – Ч. 1. – 496 с.

33. Єршова С. І. Визначення поняття господарської діяльності, її ознаки / С. І. Єршова // Держава та регіони. – 2012. – № 2. – С. 118–123. – (Серія: Право).

В статті розглядаються та аналізуються поняття та ознаки депозитарної та клірингової діяльності як видів професійної діяльності на ринку цінних паперів України. Визначено особливості існуючої депозитарної системи та системи кліринга України. Розграничено поняття кліринга та клірингової діяльності, сформульовано загальне визначення депозитарної та клірингової діяльності.

Ключевые слова: депозитарная деятельность, клиринговая деятельность, клиринг, участники депозитарной системы, профессиональная деятельность на фондовом рынке.

The concepts and features of the depository and clearing activity as professional activities in the stock market of Ukraine have been considered and analyzed in this article. The features of the existing depository system of Ukraine and the clearing system are determined. The definitions of clearing and clearing activity are differentiated, formulated a general definition of depository and clearing activities.

Key words: depository activity, clearing activity, clearing, depository system participants, stock market professional activity.